



Polska Zielona Sieć

INDONEZYJSKIE LASY DESZCZOWE

Położone na terenie Indonezji lasy deszczowe to jedno z najbardziej różnorodnych biologicznie obszarów na Ziemi. Charakteryzują się również niezwykle bogatym dziedzictwem biologicznym oraz kulturowym. Niestety, bardzo intensywne tempo deforestacji – jedno z najszybszych na świecie – sprawia, że powierzchnia lasów gwałtownie się kurczy. Dlaczego tak się dzieje? Otóż pozbawione skrupułów firmy wycinają drzewa będące doskonałym surowcem do produkcji taniego papieru i innych towarów. A przecież mogłyby to robić w bardziej zrównoważony sposób.

Wiele europejskich firm nieświadomie przyczynia się do wzmocnienia tego niechlubnego procederu. Spółki te stosują bowiem papier graficzny, artykuły drukarskie i papiernicze oraz papierowe opakowania dostarczane przez firmę Sinar Mas Group's Asia Pulp & Paper (APP). APP oraz jego dostawcy drewna uważani są za głównych sprawców zniszczenia lasów deszczowych na Sumatrze. Agresywny wyrąb oraz ustawiczne przekształcanie rosnących lasów w plantacje ma opłakane konsekwencje dla lokalnych społeczności, a także stanowi zagrożenie dla słońi, tygrysów i orangutanów.

Globalny klimat

Indonezyjskie lasy torfowe mają kluczowe znaczenie z punktu widzenia zahamowania zmian klimatycznych. Indonezyjskie torfowiska przechowują aż 50 miliardów ton dwutlenku węgla – ekwiwalent ośmioletniej emisji pochodzącej ze źródeł kopalnianych. Jednak lasy torfowe poddawane są intensywnej wycince, wyrębowi i wypalaniu¹, co prowadzi do uwalniania ogromnych ilości dwutlenku węgla².

W celu stworzenia na torfowisku przemysłowych plantacji drzew, palm olejowych lub innych inwestycji, konieczne jest uprzednie osuszenie terenu. W efekcie, wysuszony torf ulega rozkładowi, spalaniu lub zapada się do tego stopnia, że po kilku zasiewach dalsza uprawa staje się niemożliwa, a teren robi się podmokły. Osuszone torfowiska uwalniają do atmosfery olbrzymie ilości gazów cieplarnianych. W konsekwencji Indonezja plasuje się obecnie na trzecim miejscu na liście największych emitentów gazów cieplarnianych, zaraz po Stanach Zjednoczonych i Chinach³.

Biologiczny skarb

Wyspy Indonezji stanowią schronienie dla bardzo wielu gatunków roślin i zwierząt, w tym dla 10% wszystkich gatunków kwiatów na świecie, 12% wszystkich gatunków ssaków, 15% wszystkich gatunków gadów i płazów i 17% wszystkich gatunków ptaków⁴. Do gatunków zamieszkujących archipelag zaliczają się także te najbardziej zagrożone, takie jak orangutany, tygrysy sumatrzańskie, nosorożce sumatrzańskie, słońce azjatyckie, a także ponad 1500 gatunków ptaków i tysiące gatunków roślin, które współtworzą naturalne bogactwo Indonezji. Wyprawy badawcze do różnych zakątków tego kraju regularnie odkrywają nowe, nieznanne dotąd gatunki zwierząt.

Dziewicze lasy zagrożone

Lasy dziewicze to jedno z najważniejszych zasobów naturalnych naszej planety. Nie tylko stanowią schronienie dla około dwóch trzecich gatunków roślin i zwierząt, ale także regulują najważniejsze systemy środowiskowe, odpowiedzialne za życie na Ziemi, takie jak klimat. Około 20% globalnej emisji gazów cieplarnianych – czyli mniej więcej tyle, ile wynosi globalna emisja wszystkich samochodów, ciężarówek, samolotów i statków razem wziętych – pochodzi z wyrębu oraz niszczenia lasów tropikalnych. To oznacza, że ochrona lasów deszczowych stanowi kluczowy element działań na rzecz powstrzymania zmian klimatycznych. Co więcej, indonezyjskie lasy deszczowe to jedna z największych tego typu formacji na świecie.

Jednak tym przepięknym lasom pierwotnym zagraża ludzka działalność, taka jak przykładowo: nieracjonalny wyrąb, wycinka na potrzeby upraw przemysłowych (np. olej palmowy, ścier drzewny) czy pożary lasów, wywołane przez ludzi. Każdego roku, na całym świecie, około 13 milionów hektarów lasów zostaje przekształconych na inny użytek lub wyciętych. Obecnie tylko 20% lasów pierwotnych pozostaje nietkniętych.



Światowy lider deforestacji

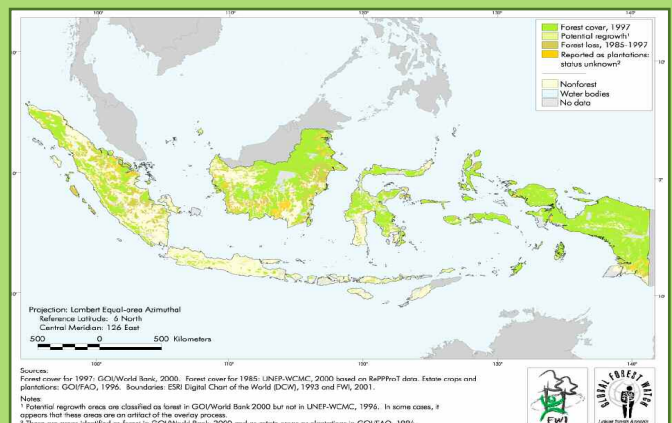
Asia Pulp & Paper (APP) to największy indonezyjski producent papieru i ścieru. Władze spółki utrzymują ponadto, że jest trzecią największą firmą w branży papierniczej na świecie. Jego moce przetwórcze wynoszą ponad 15 milionów ton rocznie⁵. Firma sprzedaje produkty w ponad 65 krajach. Wśród asortymentu znajdują się m.in. papier do drukarek, papier graficzny, chusteczki higieniczne, torby na zakupy, papierowe kubki etc. APP jest częścią Sinar Mas, wielkiego koncernu ogniskującego swe działania wokół sektora leśnego, wydobywania węgla, oleju palmowego i sektora banków.

Zakłady produkcyjne APP zlokalizowane są przede wszystkim w Indonezji i w Chinach⁶. Przeważająca część indonezyjskiej produkcji ścieru ma miejsce w prowincjach Riau i Jambi, w środkowej części Sumatry⁷, które stanowią jedne z ostatnich schronień dla wysoce zagrożonych sumatrzańskich podgatunków słońia i tygrysa⁸. Prowincja Jambi to także jedyne miejsce, w którym z powodzeniem udało się zrealizować program reintrodukcji sumatrzańskich orangutanów, którym zagraża obecnie ekspansja APP⁹.

Indonezja

Indonezja, największy na świecie archipelag, składa się z ok. 17 500 wysp, które rozciągają się pomiędzy Pacyfikiem a Oceanem Indyjskim. Indonezja odznacza się niezwykle wysoką bioróżnorodnością, zarówno jeśli chodzi o faunę jak i florę. Występują tu także dziewicze lasy deszczowe, a wiele gatunków roślin tam występujących nie rośnie nigdzie indziej na świecie.

W 1950 roku całkowita powierzchnia lasów Indonezji wynosiła 148 milionów hektarów. Od tego czasu ich powierzchnia zmniejszyła się o ok. 40%. Lasy położone w Indonezji kurczą się w najszybszym tempie na Ziemi. W ciągu każdej godziny znika obszar leśny równy 300 boiskom do piłki nożnej, co jest odpowiedzialne za 70% indonezyjskiej emisji dwutlenku węgla.



• Wylesianie prowincji Riau może doprowadzić do wyginięcia populacji tygrysa sumatrzeńskiego.

• W 2007 roku populację sumatrzeńskich słoń i tygrysów, zamieszkujących prowincję Riau, zmniejszyły się odpowiednio do zaledwie 210 i 192 osobników. Jeśli wylesianie nie zostanie wstrzymane, obie populacje mogą zniknąć z tych terenów w przeciągu kilku lat¹⁰.

• Orangutany występują wyłącznie w lasach Sumatry i Borneo. Szacunki z 2002 roku podają, że populacja sumatrzeńskich orangutanów obejmuje zaledwie 3500 osobników i w dodatku mieszkają one tylko na terenach chronionych, zbyt małych z punktu widzenia długotrwałego przetrwania gatunku. Działalność APP zagraża kluczowym (z punktu widzenia przetrwania wprowadzonych ponownie do lasów orangutanów) terenom, takim jak przykładowo Bukit Tigapuluh.

APP utrzymuje, że nasadza dziennie milion drzew, przede wszystkim na terenach porośniętych niedługo przez lasy deszczowe. Niestety, chodzi w tym przypadku o wielkie monokultury, a nie o lasy. Każdego roku, wysoce bioróżnorodne lasy – w tym te, posiadające status lasów o wysokiej wartości, „gorące punkty” bioróżnorodności czy cenne torfowiska – przekształcane są przez APP i inne spółki powiązane z Sinar Mas w plantacje drzew sadzonych na potrzeby przemysłu papierniczego¹¹.

Poszukiwacze zaginionego lasu deszczowego

Szacuje się, że od rozpoczęcia działalności w 1984 roku APP przerobiło ponad 2 miliony hektarów naturalnych lasów, w samych tylko prowincjach Riau i Jambi, na Sumatrze¹². Dostawcy APP, związani z Sinar Mas, wylesiają siedem z ośmiu istniejących na Sumatrze lasów naturalnych: Senepis, Giam Siak Kecil, Kampar, Kerumutan, Bukit Tigapuluh, Tesso Nilo i Libo:

Senepis, Giam Siak Kecil, Kampar i Kerumutan to krytycznie zagrożone rozlewiska i obszary lasów torfowych, zdewastowane przez dostawców APP związanych z Sinar Mas, którzy osuszają torfowiska i wycinają lasy naturalne¹³. Tereny te stanowią siedlisko tygrysów sumatrzeńskich. Rosną tam chronione Konwencją Waszyngtońską drzewa ramin, a także występują inne zagrożone gatunki fauny i flory. W 2011 roku APP wciąż sprawdzało drewno tropikalne z Senepis, Kerumutan i Kampar.

Bukit Tigapuluh obejmuje krytycznie zagrożony las nizinny, którego powierzchnia zmniejszyła się już o 80% w stosunku do 1985 roku¹⁴. Międzynarodowe środowisko naukowców uznało, że należy on do dwudziestu siedlisk kluczowych z punktu widzenia przetrwania populacji tygrysa¹⁵, zaś rząd indonezyjski umieścił go na liście najważniejszych rezerwatów tygrysa¹⁶. Lasy znajdujące się na terenie Bukit Tigapuluh stanowią siedlisko dwóch najliczniejszych stad słoń sumatrzeńskich. Również tylko na tym terenie udało się z powodzeniem zrealizować reintrodukcję orangutanów. Związani z Sinar Mas dostawcy drewna dla APP systematycznie wycinają z tych naturalnych lasów drzewa dla celów przemysłowych¹⁷. Co więcej, dostawcy APP przecięli krajobraz leśny na pół, budując gigantyczną drogę, służącą do zwożenia drzew.

Tesso Nilo to ostatni obszar krytycznie zagrożonego lasu nizinnego, którego powierzchnia zmniejszyła się już o 90% w stosunku do roku 1985¹⁸. Obszar ten charakteryzuje się najwyższym na świecie poziomem różnorodności roślin naczyniowych¹⁹, stanowi siedlisko zagrożonych tygrysów i słoń sumatrzeńskich, a także wielu innych gatunków²⁰. Firmy powiązane z APP dostarczają drewno tropikalne z własnych koncesjonowanych terenów, a także nabyte od stron trzecich, w tym z nielegalnych wyrębów drzew (w 2003 roku²¹), które mają miejsce na tym obszarze. Pomimo, że Tesso Nilo oraz występująca na jego terenie fauna i flora posiadają status wysoce zagrożonych, dostawcy drewna dla APP wciąż prowadzą wycinkę, nawet w ostatniej zachowanej części naturalnego lasu położonego na terenie objętym koncesją, zagrażając w ten sposób i tak już przetrzebionej populacji tygrysów²².

Libo obejmuje krytycznie zagrożone rozlewisko oraz las torfowy, obecnie mocno sfragmentaryzowane z uwagi na intensywną wycinkę prowadzoną przez APP, APRIL oraz developerów z plantacji palm olejowych. Libo stanowi siedlisko tygrysa oraz słoń sumatrzeńskiego. Przetrwanie obu gatunków jest dziś krytycznie zagrożone z uwagi na działalność człowieka²³.

Klimatyczny winowajca

APP oficjalnie podaje, że jego ślad węglowy w przeliczeniu na tonę papieru jest prawie neutralny²⁴. Organizacja Rainforest Action Network obliczyła sumę emisji APP, włączając doń emisje gazów cieplarnianych

Kampania marketingowa w Europie

APP rozpoczęło niedawno agresywną kampanię marketingową w celu rozciągnięcia swojej działalności na Europę. Bez wątpienia miało to wpływ na zwiększenie importu papieru z Azji do Europy, który w samym tylko 2010 roku zwiększył się o 14,1%. Dalsze zwiększanie popytu na produkty APP w Europie doprowadziłoby niewątpliwie do intensywniejszego przekształcania cennych indonezyjskich lasów torfowych w przemysłowe plantacje drzew, aby zapewnić coraz więcej surowców dla zakładów APP w Indonezji i w Chinach.

W lipcu 2010 roku europejskie organizacje pozarządowe wystosowały zbiorowy list do przemysłu papierniczego w celu skłonienia europejskich firm do niesprowadzania papieru od singapurskiego giganta Asia Pulp and Paper (APP)⁴¹.

powstające w wyniku deforestacji oraz rozkładu torfowisk, które wiążą się z pozyskiwaniem indonezyjskiego drewna do fabryk papieru APP. Zgodnie z tymi obliczeniami, w 2006 roku, całkowita emisja gazów cieplarnianych powodowana przez APP okazała się wyższa niż poszczególne emisje powodowane przez 165 krajów świata²⁵. W 2010 roku związani z Sinar Mas dostawcy drewna dla APP otrzymali więcej, niż w poprzednich latach, pozwoleń na osuszanie torfowisk oraz wyręb lasów naturalnych, położonych na terenach objętych koncesją. Około 90% tych naturalnych lasów rośnie na podłożu torfowym, gdzie warstwa torfu osiąga do czterech metrów głębokości²⁶. To oznacza, że działania wskazanych firm są nielegalne w świetle indonezyjskiego prawa²⁷.

Nielegalny wyrąb

APP utrzymuje, że jego działania pozostają zgodne z prawem. Niemniej jednak nielegalny wyrąb otrzymuje w Indonezji niejednokrotnie oficjalne zielone światło w formie nielegalnie przyznanych pozwoleń. Jeden taki przypadek uzyskał znaczny rozgłos w Indonezji: chodzi o nielegalny wyrąb w prowincji Riau. Rozpoczęte w styczniu 2007 roku i prowadzone przez lokalną policję śledztwo wykazało, że 14 firm papierniczych prowadziło nielegalny wyrąb w trudno dostępnych częściach lasów. Firmy te posiadały niezgodne z prawem środowiskowym pozwolenia, wydane przez lokalne władze. Pozwolenia obejmowały przede wszystkim tereny chronione oraz naturalne lasy. Spółki, o których mowa, powiązane były z APP oraz z APRIL. Śledztwo, które wykazało, że w sprawę zamieszane było nawet Ministerstwo Lasów, zostało w grudniu 2008 nagle zamknięte, po usunięciu ze stanowiska dotychczasowego szefa policji w Riau. Tym niemniej, w 2011 roku, prezydencka sędziowska grupa operacyjna do spraw zwalczania mafii zaczęła wywierać naciski na policję w celu ponownego otwarcia sprawy²⁸. W maju 2011 roku dwaj urzędnicy rządowi otrzymali wyroki za korupcję związaną z wydawaniem pozwoleń dla firm współpracujących z APP²⁹.

Niekończąca się historia... katastrofy środowiskowej

Większość planowanych przez APP wylesień ma mieć miejsce na obszarach charakteryzujących się głęboką warstwą torfu. Ingerencja w to specyficzne podłoże spowoduje uwolnienie zmagazynowanego w nim dwutlenku węgla, dramatycznie zwiększając, i tak już istotny, wpływ firmy na zmiany klimatu.

Dostawcy APP otrzymali niedawno pozwolenie na wylesienie oraz przekształcanie na cele przemysłowe naturalnych lasów Bukit Tigapuluh, w prowincji Jambi. Teren przeznaczony do wylesienia obejmuje jedyne miejsce na ziemi, w którym z powodzeniem udało się przeprowadzić program reintrodukcji sumatrzeńskich orangutanów. Las zamieszkiwany jest także przez dwa stada, które zostaną pozbawione siedlisk, jeśli planowane wylesianie dojdzie do skutku³⁰. W 2009 i 2010 roku APP otrzymało pozwolenia na wyrąb w kilku bardzo istotnych siedliskach, jak przykładowo: Rezerwat Biosfery Giam Siak Kecil-Bukit Batu, niedawno ustanowione przez UNESCO i dedykowane tygrysom parki krajobrazowe w Bukit Tigapuluh, Kerumutan i Senepis-Buluhala³¹, siedlisko tygrysa w Bukit Tigapuluh³² (75 000 hektarów!) czy las torfowy na półwyspie Kampar³³.

Powyższe przykłady to tylko wierzchołek góry lodowej: APP planuje przekształcić na plantacje leśne 500 000 hektarów lasów deszczowych zlokalizowanych w Papui, zbudować przed końcem 2017 roku dwie nowe fabryki ściery drzewnego – na południu Sumatry oraz we wschodnim Kalimantanie na Borneo – każdą o rocznej mocy produkcyjnej wynoszącej 2 miliony ton ściery³⁴.

Światowe dziedzictwo kulturowe i źródło utrzymania zagrożone

Indonezyjskie lasy deszczowe stanowią schronienie, źródło utrzymania oraz podstawę tożsamości kulturowej 40 milionów Indonezyjczyków, a kolejne miliony są ich pośrednimi beneficjentami. Wartość gospodarza korzyści dostarczanych tym ludziom przez nietknięte lasy jest bezcenna, niemniej jednak można ją przełożyć na miliardy dolarów ukryte w żywności, miejscach pracy i innych dobrach kulturowych.

APP uważa, że prowadzona przezeń działalność stanowi jedyną ścieżkę

rozwoju i walki z biedą. Firma atakuje obrońców przyrody argumentując, że ci ostatni wstrzymują rozwój ubogiego kraju, jakim jest Indonezja. Rzeczywistość okazuje się jednak inna. Mieszkańcy wiosek i rdzenne społeczności zmuszani są do opuszczania swoich terenów, tracą domy i niezbędne do życia środki, żeby zapewnić ciągły wzrost przestrzeni dla plantacji drzew oraz powiększyć zyski ludzi bogatych: w 2001 roku założyciel APP i Grupy Sinar Mas, Eka Tjipta Widjaja, został uznany za „najbogatszego człowieka w Indonezji”³⁵. Jego majątek wyceniono na 12 miliardów dolarów.

Zagrożenie dla społeczności lokalnych

Liczne raporty, sporządzone przez organizacje pozarządowe oraz media wskazują, że APP odpowiedzialna jest za przypadki łamania praw człowieka w prowincjach Jambi i Riau. Chodzi o takie działania jak przejmowanie ziem, o które upominają się społeczności lokalne, zastraszanie mieszkańców wiosek oraz zakazywanie im wstępu do uprzednio dostępnych publicznie przestrzeni³⁶.

- W sierpniu 2008 roku indonezyjska Państwowa Komisja do spraw Praw Człowieka zbadała nadużycia towarzyszące sporowi pomiędzy społecznością Sakai a dostawcą i zarazem spółką zależną APP. Śledztwo wykazało, że prawa członków społeczności Sakai były łamane z uwagi na nieustające zastraszanie ich przez firmę³⁷.

- W grudniu 2008 roku policja z prowincji Riau zniszczyła około 500 domów oraz wysiedliła mieszkańców z obszaru, o który toczył się spór pomiędzy mieszkańcami a spółką zależną APP. W trakcie trwania konfliktu zmarło jedno dziecko, helikoptery zrzucały na budynki mieszkalne bomby zapalające, 70 mieszkańców wioski zostało aresztowanych...³⁸

- W 2007 roku mieszkańcy wiosek w Prowincji Jambi spalili sprzęt do wycięcia drzew należący do APP w akcie zemsty za pożar należących do nich plantacji palm olejowych, wzniesiony przez APP.

- 10 lipca 2009 roku w Prowincji Jambi, na Sumatrze, ochroniarze z należącej do APP firmy Lonhar Papyrus nielegalnie zatrzymali trzech członków ekipy francuskiej stacji informacyjnej³⁹. Cyril Payen, Guillaume Martin i Dewi Arihala zostali zatrzymani za prowadzenie dziennikarskiego śledztwa na temat nielegalnego wycięcia.

- Deforestacja oraz niszczenie siedlisk zwierząt dokonywane przez APP przyczyniły się bezpośrednio do konfliktów ludzi i tygrysów ze skutkami śmiertelnymi. Najtragiczniejsze od 1997 roku wypadki z udziałem tygrysów i ludzi w prowincji Riau miały miejsce w pobliżu obszarów wylesianych przez powiązanych z Sinar Mas dostawców drewna dla APP⁴⁰.

Greenwashing

Grupa Sinar Mas-APP uważana jest powszechnie za jedną z najbardziej szkodliwych firm w sektorze leśnym, zarówno z punktu widzenia ochrony środowiska jak i poszanowania praw człowieka. Niemniej jednak, zamiast zlikwidować niechłubne praktyki, APP poczyniło pewne zobowiązania, które złamało⁴², a następnie rozpoczęło walkę ze środowiskowymi organizacjami pozarządowymi przy pomocy agresywnej kampanii informacyjnej. APP zatrudniło renomowaną firmę PR-ową Cohn and

Wolfe⁴³, w celu błyskawicznej poprawy swojego wizerunku. Jednak piękne zdjęcia i miłe słowa nie są w stanie ukryć prawdy⁴⁴. Podczas gdy APP ogłasza swoje wsparcie dla licznych projektów, których celem jest ochrona siedlisk zagrożonych gatunków, firmy produkujące dla APP otrzymują pozwolenia na wylesianie terenów, które ich pracodawca rzekomo chroni⁴⁵. APP wykorzystuje naiwność, brak wiedzy oraz niedoświadczenie wielu ludzi i firm, aby wmawiać im, że kupowane przez nich papier jest przyjazny dla środowiska. Niemniej jednak 28 października 2011 holenderska Komisja Reklamy (Dutch Advertising Code Commission) uznała, że emitowane w telewizji oraz tekstowe reklamy ukazujące APP jako firmę dbającą o środowisko, wprowadzają konsumentów w błąd⁴⁶.

Czerwona kartka od wiarygodnych organizacji certyfikujących

W 2007 roku Forest Stewardship Council – uznana instytucja certyfikująca – wypowiedziała APP współpracę, argumentując, że „istotne, dostępne publicznie informacje świadczy, iż APP jest odpowiedzialna za szkodliwe dla obszarów leśnych praktyki”⁴⁷. APP ogłosiło wówczas, że posiada certyfikaty LEI i PEFC⁴⁸. Trzeba jednak zaznaczyć, że w Indonezji nie ma lasów certyfikowanych przez PEFC, co oznacza, że APP importuje ścięty posiadający certyfikat PEFC. Certyfikat kontroli pochodzenia nadawany przez PEFC umożliwia firmie produkowanie określonych certyfikowanych produktów, co wcale nie oznacza, że produkty te nie zawierają elementów pochodzących z niecertyfikowanych materiałów z Indonezji. Z kolei uzyskanie przez APP certyfikatu LEI było wielokrotnie kwestionowane przez indonezyjskie organizacje pozarządowe⁴⁹.

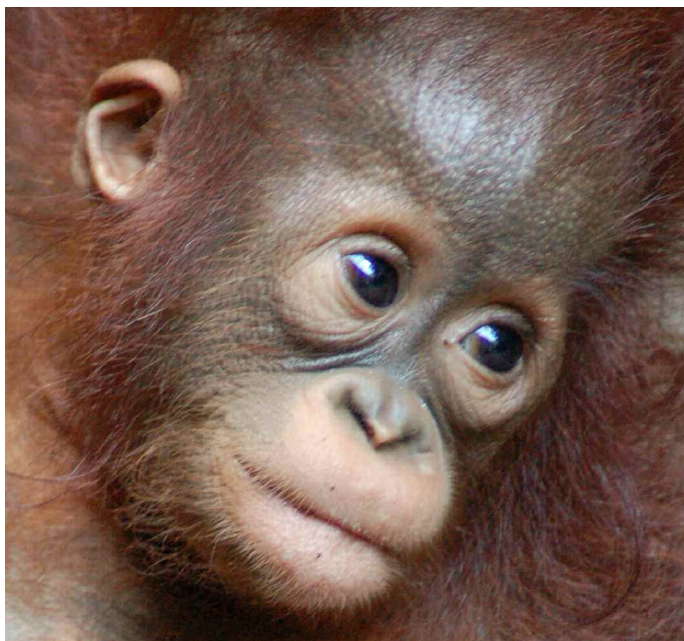
Problematiczny partner

Duża rzesza firm zerwała współpracę z APP. Są to między innymi: Fuji Xerox, Office Depot, Staples, United Stationers, Unilever, Kraft, Nestlé, Gucci, Adidas, Montblanc, Lego, Mattel, Hasbro, Cartamundi, Carrefour, Auchan, Metro Group, Tesco, Sainsbury, Marks & Spencer, Woolworths Office Depot, Woolworths. W styczniu 2008 roku Staples Inc. – największa w Stanach Zjednoczonych firma sprzedająca artykuły biurowe – dołączyła do coraz liczniejszego grona nabywców papieru, którzy zaprzestali współpracy z APP, argumentując, że dalsza współpraca z tą firmą mogłaby „stanowić wielkie zagrożenie dla marki”⁵⁰.



Przypisy

- 1) Indonesian Wildfires Spark Global Warming Fears, Fred Pearce, New Scientist, November 2002, zob.: <http://www.newscientist.com/article.ns?id=dn3024>
- 2) Carbon Sequestration and Trace Gas Emissions in Slash-and-Burn and Alternative Land Uses in the Humid Tropics, Alternatives to Slash And Burn Working Group, October 1999, zob.: <http://www.asb.cgiar.org/pdfwebdocs/Climate%20Change%20WG%20reports/Climate%20Change%20WG%20report.pdf>
- 3) Według raportów opublikowanych niedawno przez rządy kilku państw, indonezyjska emisja (2005) wyniosła więcej niż brazylijska (2005), rosyjska (2005) i indyjska (2005), ale mniej niż amerykańska (2005) i chińska (2004): Brazilian Ministry of Science and Technology (MCT) (2009) 'Inventário Brasileiro das emissões e remoções antrópicas de gases de efeito estufa, Informações gerais e valores preliminares (30 novembro de 2009)', Ministry of Science and Technology 30 November 2009 (http://www.mct.gov.br/upd_blob/0207/207624.pdf); UNFCCC (2009) 'Summary of GHG Emissions for Russian Federation', GHG emissions, with Land Use Land Use Change and Forestry, LULUCF, (http://unfccc.int/files/ghg_emissions_data/application/pdf/rus_ghg_profile.pdf); Indian Ministry of Environment and Forests (2009) 'Results of Five Climate Modelling Studies, GHG Emissions Profile', Ministry of Environment and Forests, September 2009 (<http://moef.nic.in/downloads/home/GHG-report.pdf>); US Environmental Protection Agency (EPA) (2010) Inventory of US Greenhouse Emissions and Sinks 1990-2008, U.S. EPA # 430-R-10-006, April 2010, http://www.epa.gov/climatechange/missions/downloads10/US-GHG-Inventary-2010_ExecutiveSummary.pdf; Government of China (2007), Press conference on climate change program, Government of China's official web portal (http://english.gov.cn/2007-06/04/content_636052.htm).
- 4) Indonezyjska emisja związana z deforestacją – w tym lasów torfowych – wyniosła 1.88 Gt CO₂ w 2005 r.: National Climate Change Council (NCCC) (2009) 'Indonesia GHG abatement cost curve', Media interaction, National Climate Change Council (DNPI), 27 August 2009. Co więcej, 0,36 Gt CO₂ pochodzi z lasów torfowych, które zaklasyfikowane są jako „niekomercyjne” i powinny wliczać się do całkowitej sumy indonezyjskiej emisji („Odbudowa 5 milionów hektarów torfowisk o charakterze niekomercyjnym mogłaby zaowocować redukcją emisji o 360 Mt CO₂”: NCCC (2009) 'Indonesia Greenhouse Gas Emission Cost Curve', Fact Sheet, National Climate Change Council (DNPI), 27 August 2009.
- 5) Bappenas, Pollack, Todd / Green Press Initiative. "Indonesia Under Pressure: Understanding the Social and Environmental Impacts of Printing in Asia", 1993: <http://www.greenpressinitiative.org/documents/Indonesia.pdf>
- 6) ISI (July 2008) RISI Power List – Top 1 through 10., zob.: <http://www.risiinfo.com/magazines/pulp-paper/magazine/international/july2008/PPIMagJuly-The-RISI-top-50-power-list-1-10.html>
- 7) APP Environmental and Social Sustainability Report for Indonesia 2005-2006, zob.: [http://www.asiapulppaper.com/portal/APP_Portal.nsf/Web-MenuPage/1B2BBDE7F9B64C4725739B00232E6A/\\$FILE/SR1.PDF](http://www.asiapulppaper.com/portal/APP_Portal.nsf/Web-MenuPage/1B2BBDE7F9B64C4725739B00232E6A/$FILE/SR1.PDF)
- 8) Uryu et al., Deforestation, Forest Degradation, Biodiversity Loss and CO₂ Emissions in Riau, Sumatra, Indonesia. WWF Indonesia Technical Report, 2008, Jakarta, Indonesia. Zob.: http://www.google.pl/url?sa=t&rc=1&q=deforestation%2C%20forest%20degradation%2C%20biodiversity%20loss%20and%20co2%20emissions%20in%20riau&source=web&cd=1&ved=0CCsQJFAA&url=http%3A%2F%2Fassets.panda.org%2Fdownloads%2Friauc2_report_wwf_id_27feb08_en_lr.pdf&ei=zpN1T_HH8i54ASX8Y7bDQ&usq=AFQjCnFt5kx_rjif_03NDnym8TDAfKXMRfQ&cad=rja
- 9) Frankfurt Zoological Society/ KKI WARSU/ Zoological Society of London/WWF-Indonesia/Yayasan PKHS, 19 May 2009, joint press release, Asia Pulp & Paper/Sinar Mas Group Sert to Destroy Orangutan Reintroduction Site, Critical Tiger Forest, zob.: <http://www.savesumatra.org/index.php/newspublications/pressdetail/8>
- 10) WWF USA Update: Sumatra's Forests Disappearing, Bad News for Climate Change, Tigers and Elephants, 26 February 2008, zob.: <http://test.worldwildlife.org/who/media/press/2008/WWFPresitem7596.html>; zob. te: Uryu et al., op. cit.
- 11) WWF, Sumatra's Forests, their Wildlife and the Climate Windows in Time: 1985, 1990, 2000 and 2009, July 2010, zob.: <http://www.illegal-logging.info/uploads/wwfindonesia2010sumatranforestswildlifeclimate-reportfordknbappenas.pdf>
- 12) Eyes on the Forest, Investigative report, The truth behind APP's greenwash, December 2011, zob.: [http://eyesontheforest.or.id/attach/EoF%20\(14Dec11\)%20The%20truth%20behind%20APPs%20greenwash%20HR.pdf](http://eyesontheforest.or.id/attach/EoF%20(14Dec11)%20The%20truth%20behind%20APPs%20greenwash%20HR.pdf)
- 13) Indonezyjska koalicja organizacji pozarządowych Eyes on the Forest opracowała wiele raportów opisujących oddziaływanie dostawców APP na siedliska zwierząt: Eyes on the Forest, EoF calls on SMG/APP and APRIL to keep their promises: Stop conversion of natural forest and drainage of peat to produce pulp, stop violation of the country's climate commitments, 30 November 2010, zob.: Eyes on the Forest, EoF calls on SMG/APP and APRIL to keep their promises: Stop conversion of natural forest and drainage of peat to produce pulp, stop violation of the country's climate commitments, 30 November 2010, zob.: <http://eyesontheforest.or.id/attach/EoF%20%2830Nov10%29%20Riau%20RKT%202010%20Natural%20Forest%20and%20peat%20conversion%20EN%20FINAL.pdf>
- 14) Eyes on the Forest, Investigative Report: Business as Usual in Riau, Sumatra: Pulp Industry Continues Clearance of Natural Forest, 8 July 2010, zob.: http://eyesontheforest.or.id/attach/EoF_Report_July2010_pulp_industry_continues_clearance%20B.pdf
- 15) Eyes on the Forest, Investigative Report December 2009. Two Asia Pulp & Paper / Sinar Mas Group associated companies continue clearcutting of deep peatland forest of Kerumutan in Riau Province, Sumatra, threatening peatland forest ecosystems, Sumatra tiger and global climate, April 2010, zob.: http://eyesontheforest.or.id/attach/EoF_Investigative_Report_April2010_APP_Kerumutan.pdf



Eyes on the Forest, Fires in APP/Sinar Mas Concessions Add to Region's Haze Woes, Threaten New UN Biosphere Reserve, 27 July 2009, zob.: http://eyesontheforest.or.id/attach/EoF_PR_Fire_hotspot_final_27_July_2009.pdf

Eyes on the Forest, Eyes on the Forest to Asia Pulp & Paper: Cease all destruction of one of the world's largest tropical peatland forests – Kampar peninsula in Riau, Sumatra, Indonesia, 26 March 2008, zob.: <http://eyesontheforest.or.id/attach/Investigative%20Report%20English%20version%20march%202008.pdf>

14) Y. Laumonier, Y. Uryu, M. Stwe, A. Budiman, B. Setiabudi, and O.Hadian, Ecological sectors and deforestation threats in Sumatra: identifying new conservation area network priorities for ecosystem-based land use planning. Biodiversity Conservation 2010 19: 1153-1174, zob.: <http://www.cakex.org/sites/default/files/ecological-ecological.pdf>

15) E. Sanderson, J. Forrest, C. Loucks, J. Ginsberg, E. Dinerstein, J. Seidensticker, P. Leimgruber, M. Songer, A. Heydlauff, T. O'Brien, G. Bryja, S. Klenzendorf, and E. Wikramanayake. Setting Priorities for the Conservation and Recovery of Wild Tigers: 2005-2015. WCS, WWF, Smithsonian, and NFWF-STF, 2006.

16) The Jakarta Globe, Indonesia Joins World Forum Vowing to Save Tigers, 24 November 2010, zob.: <http://www.thejakartaglobe.com/nvironment/indonesia-joins-world-forum-vowing-to-save-tigers/408341>

17) Dostępnych jest wiele dokumentów i apeli nawołujących do ochrony terenów eksploatowanych lub objętych planami eksploatacji przez dostawców drewna dla APP. Zob. przykładowo: KKI Warsi, Frankfurt Zoological Society, Zoological Society of London, PKHS and WWF Indonesia, Joint Press Release: APP Forest Clearing Threatens Lives of Local Communities and Endangered Species, 8 January 2008, zob.: http://www.wwf.or.id/en/news_facts/press_release/?2642/Forest-Clearing-In-Bukit-Tigapuluh-Threatens-Lives-Of-Local-Communities-And-Endangered-Species

KKI Warsi, Frankfurt Zoological Society, Zoological Society of London, PKHS and WWF Indonesia, Joint Report: Asia Pulp and Paper (APP) Threatens Bukit Tigapuluh Landscape, 8 January 2008, zob.: http://rafflesia.wwf.or.id/library/attachment/pdf/BTP_Investigation_Jan%202008_draft_FINAL.pdf

KKI Warsi, Frankfurt Zoological Society, Eyes on the Forest and WWF Indonesia, Press Release: Once-Untouched Haven for Tigers, Orangutans, Elephants Being Systematically Targeted by APP/SMG. Sumatran Forest is Last Home of the Indigenous Orang Rimba and Talang Mamak, 14 December 2010, zob.: http://www.wwf.or.id/en/news_facts/press_release/?21160/Once-Untouched-Haven-for-Tigers-Orangutan-s-Elephants-Being-Systematically-Targeted-by-APPSMG

KKI Warsi, Frankfurt Zoological Society, Eyes on the Forest and WWF-Indonesia, Report: Last Chance to Save Bukit Tigapuluh. Sumatran tigers, elephants, orangutans and indigenous tribes face local extinction, along with forest, 14 December 2010, zob.: <http://www.worldwildlife.org/who/media/press/2010/WWFBinaryitem19095.pdf>

WWF and Google Earth, Video: Saving Bukit Tigapuluh, 9 May 2011, <http://www.youtube.com/watch?v=qsg6N9p0V0y0>

18) Y. Laumonier et al, 2010.

19) A.N. Gillison, Vegetation Survey and Habitat Assessment of the Tesso Nilo Forest Complex. Pekanbaru, Riau Province, Sumatra, Indonesia (27 October – 10 November 2001). WWF Technical Report, WWF, Washington, DC, USA 2001.

20) D.M. Prawiradilaga et al., Survey Report on Biodiversity of Tesso Nilo. May – August 2003. Indonesian Research Centre for Biology-LIPI & WWF Indonesia, 2003.

21) WWF Indonesia, Monitoring of Illegal Logging Operations in Riau, Sumatra. Deliveries of Illegally Cut Wood from Proposed Tesso Nilo National Park to APP's Indah Kiat Pulp and Paper Mill in August 2003 and April 2004, 16 June 2004, zob.: http://www.savesumatra.org/app/webroot/upload/report/WWF_%2816Jun04%29_Deliveries_of_illegally_cut_wood_from_proposed_TNNP_to_APP.pdf

22) Greenpeace, Endangered Sumatran tiger dies in trap on APP concession in Indonesia, 25 July 2011, zob.: <http://www.greenpeace.org/international/en/news/Blogs/makingwaves/endangered-sumatran-tiger-dies-in-trap-on-app/blog/35859>

23) Dostępne są przydatne materiały na temat wpływu utraty siedlisk na konflikty występujące na linii człowiek – zwierzęta: Eyes on the Forest, Interactive, Mapon, Elephant, Distribution, and, Conflict in Riau, Sumatra, 4 April 2006

WWF Indonesia, Riau's Elephants: The 2006 Tragedy, 2006, zob.: http://www.wwf.or.id/en/about_wwf/whatwedo/forest_species/where_we_work/tesso-nilobukittigapuluh/focal_species/elephants/elephant_tragedy/

Eyes on the Forest, Forests to Paper, Forests to Palm Oil and No Place to Live for Riau's Elephants, 18 April 2006, zob.: http://www.wwf.or.jp/activities/upfiles/EoFElephant18Apr06_.pdf

24) APP, Letter to Stakeholders – Greenpeace Letter, Jakarta, 22 July 2010.

25) RAN and Jatan, Asia Pulp & Paper's Hidden Emissions, Rainforest Action Network, November 2010, zob.: http://ran.org/sites/default/files/app_hidden_emissions.pdf

26) Eyes on the Forests, Application and approval of 18 new RKT licenses to train

peat and clear natural forests in direct violation of climate and biodiversity pledges by companies and government, December 2010, zob.:

[http://eyesontheforest.or.id/attach/EoF%20\(30Nov10\)%20Riau%20RKT%202010%200%20natural%20forest%20and%20peat%20conversion%20EN%20FINAL.pdf](http://eyesontheforest.or.id/attach/EoF%20(30Nov10)%20Riau%20RKT%202010%200%20natural%20forest%20and%20peat%20conversion%20EN%20FINAL.pdf)

27) Dekret Presiden nr 32/1990, Regulacja rządowa nr 26/2008 i Ustawa nr 26/2007.

28) The Jakarta Globe, KPK Vows to Pursue Logging 'Cold Cases', 19 May 2011, zob.: <http://www.thejakartaglobe.com/news/kpk-vows-to-pursue-logging-cold-cases/441684>

29) The Jakarta Post, Pelalawan regent gets 11 years, 17 September 2008, <http://www.thejakartapost.com/news/2008/09/17/pelalawan-regent-gets-11-years.html> Irawaty Wardany, Supreme Court rejects former regent's appeal in illegal logging case, The Jakarta Post, 14 February 2011, <http://www.thejakartapost.com/news/2011/02/14/supreme-court-rejects-former-regent039s-appeal-illegal-logging-case.html>

Eyes on the Forest, More Riau official sentenced for forestry graft case, 10 November 2010 <http://www.eyesontheforest.or.id/?page=news&action=view&id=304> Fidelis E. Satriastanti, A Timeline of the Riau Investigation, The Jakarta Globe, 19 May 2011, zob.: <http://www.thejakartaglobe.com/nvironment/a-timeline-of-the-riau-investigation/441823>

30) Frankfurt Zoological Society/ KKI WARSI/ Zoological Society of London/WWF-Indonesia/ Yayasan PKHS, Asia Pulp & Paper/Sinar Mas Group Sert to Destroy Orangutan Reintroduction Site, Critical Tiger Forest, 19 May 2009, zob.: <http://www.savesumatra.org/index.php/newspublications/pressdetail/8>

31) WWF, Asia Pulp & Paper/Sinar Mas Group Threatens Senepis Forest, assets.panda.org/downloads/appsenepisreport_oct08_final.pdf

32) Do istniejących koncesji, uzyskanych w minionych latach, dołączyć ma obszar o powierzchni 75 000 hektarów, zob.: WWF, Asia Pulp & Paper (APP) Threatens Bukit Tigapuluh Landscape: <http://www.worldwildlife.org/who/media/press/2008/WWFBinaryitem7629.pdf>

33) Eyes on the Forests, Grudzień 2010

34) Bisnis Indonesia, Konglomerat Kembangkan Investasi HTI Di Kalimantan Dan Papua, 24 April 2011, zob.: <http://www.bisnis.com/articles/konglomerat-kembangkan-investasi-hiti-di-kalimantan-dan-papua>; Zob. te": K. Obidzinski and A. Dermawan, CIFOR Forest blog: New round of pulp and paper expansion in Indonesia: What do we know and what do we need to know?, 30 May 2011, zob.:

<http://blog.cifor.org/2905/new-round-of-pulp-and-paper-expansion-in-indonesia-what-do-we-know-and-what-do-we-need-to-know>

35) Eka Tjipta Widjaja, Indonesia's Richest Man, The Jakarta Globe, 31 May 2011, zob.: <http://www.thejakartaglobe.com/coverstory/eka-tjipta-widjaja-indonesias-richest-man/444265>; Zob. te": the Jakarta Post, 30 May 2011, <http://www.thejakartaglobe.com/home/palm-oil-king-tops-indonesian-rich-list-with-12b-fortune/444153>

36) Zob. przykładowo: Noor, R. & Syumanda, R., Social conflict and environmental disaster: A report on Asia Pulp and Paper's operations in Sumatra, Indonesia. CAPPA, World Rainforest Movement and Walhi, 2006, <http://www.wrm.org.uy/countries/Indonesia/Book8.pdf>; oraz Human Rights Watch, Without Remedy: Human Rights Abuse and Indonesia's Pulp and Paper Industry, 2003, <http://www.hrw.org/reports/2003/indon0103/indon0103.pdf>

37) The Jakarta Post, Human rights body finds rights abuse in Riau land dispute, 3 August 2008, zob.: <http://www.thejakartapost.com/news/2008/03/08/human-rights-body-finds-rights-abuse-riau-land-dispute.html>

38) Jambi Ekspres (1 January 2008) 21 Warga Menyerahkan Diri Terkait Pembakaran Alat Berat WKS.

39) Peraturan nr 40 1999.

40) Eyes on the Forest, Press Release: Forest clearing by paper giant APP/Sinar Mas linked to 12 years of Sumatran tiger, human fatalities, 17 March 2009, zob.: <http://www.worldwildlife.org/who/media/press/2009/WWFPresitem11892.html>

41) The purchase of paper and packaging products from Asia Pulp and Paper (APP), July 2010, <http://www.salvaforeste.it/joint-eu-ngos-letter>

42) WWF Indonesia, Time is running out for APP, zob.: http://awsassets.wwf.or.id/downloads/time_is_running_out_4_app.pdf oraz: WWF Indonesia, Monitoring Brief. Asia Pulp & Paper (APP): Hiding Destruction Behind False Advertisements: APP continues to ignore calls for conservation beyond "legal compliance," and even fails on the latter, October 2006, http://www.wwf.or.jp/activities/upfiles/APP_Oct06_MonitoringRpt.pdf

43) PRWeek, Asian Pulp & Paper Drafts In Cohn & Wolfe To Fight Greenpeace Accusations, 30 September 2010, <http://www.prweek.com/news/1031982/Asian-Pulp---Paper-drafts-Cohn---Wolfe-fight-Greenpeace-accusations>

Ally Media, Asia Pulp & Paper – Reforestation, 2011, <http://www.youtube.com/watch?v=qbXLHkWhEG>

44) Ally Media, Asia Pulp & Paper – Reforestation, 2011, <http://www.youtube.com/watch?v=qbXLHkWhEG>

45) Mapy udostępnione przez indonezyjską koalicję organizacji pozarządowych wskazują, że większość nowych terenów albo posiada status lasów o wysokiej wartości albo częściowo obejmuje obszar ustanowionego niedawno przez UNESCO Rezerwatu Biosfery Giam Siak Kecil-Bukit Batu. Inne obszary to przykładowo uznane na świecie, zamieszkiwane przez tygrysy Parki Krajobrazowe Bukit Tigapuluh, Kerumutan i Senepis-Buluhala, siedlisko tygrysa w Bukit Tigapuluh (75 000 hektarów!) czy lasy torfowe na półwyspie Kampar. Zob.: Eyes on the Forest, Investigative report, November 2010, [http://www.eyesontheforest.or.id/attach/EoF%20\(30Nov10\)%20Riau%20RKT%202010%200%20natural%20forest%20and%20peat%20conversion%20EN%20FINAL.pdf](http://www.eyesontheforest.or.id/attach/EoF%20(30Nov10)%20Riau%20RKT%202010%200%20natural%20forest%20and%20peat%20conversion%20EN%20FINAL.pdf)

46) http://www.greenpeaceweb.org/2011_divers/file%202011-00811D%20judgment%20Greenpeace_1.pdf

47) Forest Stewardship Council A.C, Forest Stewardship Council dissociates with Asia Pulp and Paper, December 2007, zob.: http://www.wwf.or.jp/activities/upfiles/20080116opt_fsc.pdf

48) Asia Pulp & Paper, Asia Pulp & Paper Lays Out Key Milestones On Path to 100 Percent Pulpwood Supply Certification, 23 February 2011, [http://www.asiapulppaper.com/portal/app_portal.nsf/Web-MenuPage/3B8F7685F2EDF455472578400019DBFF/\\$FILE/110222_APP_Lays_Out_Key_Milestones.pdf](http://www.asiapulppaper.com/portal/app_portal.nsf/Web-MenuPage/3B8F7685F2EDF455472578400019DBFF/$FILE/110222_APP_Lays_Out_Key_Milestones.pdf)

Więcej na temat certyfikatów LEI oraz PEFC można znaleźć na stronach: <http://www.lei.or.id> oraz <http://www.pefc.org> i <http://www.pefc-polska.pl>. Niezależne opracowanie na temat różnych certyfikatów w przemyśle drzewno-papierniczym można znaleźć na stronie: http://www.ekonsument.pl/a66527_certyfikaty_w_przemysle_drzewno_papierniczym.html

49) Co więcej, certyfikat LEI dla dostawcy APP został przyznany, pomimo, że jeden z uczestników „Panelu eksperckiego” nie zgadzał się na przyznanie certyfikatu. Dr Rudi Syaf, odpowiedzialny za ekologiczne aspekty ewaluacji, „posiadał odmienną opinię od pozostałych członków panelu”, jak czytamy w ogólnodostępnym streszczeniu uzasadnienia decyzji.

50) The Wall Street Journal, Staples Cuts Off Paper Supplier, 7 February 2008, zob.: http://online.wsj.com/article/SB120240874246651263.html?mod=google-news_ws_j